

**Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumanida tashabbusli
budjedlashtirishning amalga oshirish mexanizimi**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Moliya fakulteti MMT-89 guruh talabalari
Shokirov Xurshid,
Choriyev Shahruz*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani tashabbusli byudjetlashtirish loyihalari doirasida ayrim tahliliy masalalar bayon qilinadi. Jumladan, tashabbusli byudjetlashtirish uchun yo'naltirilgan mablag'lar, amalga oshirilgan loyihalar, fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'lari shakillanish manbalari va amalga oshirilgan loyihalar tahlilini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Tashabbusli byudjet, taklif bildirish, mablag' ajratish, moderizatsiya, g'olib loyihani aniqlash, ovoz berish, pudrachini tanlash, shartnoma tuzish, qoldiq mablaglar, erkin qoldiq mablag'lar, tuman byudjeti, hisobot davri.

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani tashabbusli byudjetlashtirish uchun yo'naltirilgan mablag'lar miqdori 2021-2023-yillarda yo'naltirilgan mablag'larni ko'rishimiz mumkin.

1-jadval

**Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani tashabbusli budjetlashtirish
uchun yo'naltirilgan mablag'lar miqdori**

(ming so'mda)

T/r	Ko'rsatkich nomi	2021-yil	2022-yil	2023-yil
1.	Yil boshiga qoldiq	0.0	615000	1131625
2.	Hisobot davrida "Fuqarolar tashabbusi jamg'armasi"ga o'tkazilgan mablag'lar	2267600	22666354	42097657

3.	“Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”dan tadbirlarni moliyalashtirish uchun yo‘naltirilgan	1652600	22149729	42590000
3.1.	Bajarilgan ishlar uchun xisobvaraqlardan moliyalashtirilgan mablag‘	925915.8	10167526	34119886
3.2.	Hisobvaraqlardagi qoldiq	523451.5	11547399	6618129
4.	“Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasi”da qoldiq mablag‘	615000	1131625	639282

Qashqadaryo viloyati tashabbusli budjet jarayoni 2021-yil 1- mavsum uchun ajratilgan pul mablag‘lari 48 154 000 000so‘mni tashkil etgan bo‘lib undan 2 268 000 000 so‘mni Yakkabog‘ tumaniga yo‘naltirilgan. Shundan 2021-yilda Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasga o‘tkazilgan mablag‘lar 2267600 o‘mni tashkil bo‘lsa shundan 1652600 so‘m Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasidan tadbirlarni moliyalashtirish uchun yo‘naltirilgan. Bu ko‘rsatkich 2022- yilga kelib 2 barobarga oshib 1-mavsum uchun ajratilgan mablag‘lar 104 756 910 000 ashkil etgan bo‘lib undan 7 849 730 000 so‘mni Yakkabog‘ tumaniga yo‘naltirilgan. Shundan 22666354 so‘m Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasga o‘tkazilgan.2022-yil 2-mavsum uchun ajratilgan pul mablag‘lari 140 351 000 000 so‘m yo‘naltirilgan bo‘lib, Ykkabog‘ tumaniga 4 899 000 000 so‘m yo‘naltirilgan va Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasdan tadbirlarni moliyalashtirish uchun yo‘naltirilgan umumiy mablag‘la 22666354 so‘mni, 2023-yilga kelib Qashqadaryo viloyatiga 1-mavsum uchun ajratilgan summa 292 528 000 000 so‘m bo‘lib, Yakkabog‘ tumaniga 33 021 000 000 ajratildi shundan 42097657 ming so‘m Fuqarolar tashabbusi jamg‘armasga o‘tkazilgan. Bunddan ko‘rinib turibdiki Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumaniga ajratilgan mablag‘lardan 639282 ming so‘m tejab qolingan.

Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumani tashabbusli byudjetlashtirish natijasida amalga oshirilgan tadbirlarni moliyalashtirilgan takliflar soni va sarflangan mablag‘larni qaysi sohalarga yo‘naltirilganligini tahlil qilamiz.

2-jadval

**Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumani tashabbusli budjetlashtirish
natijasida amalga oshirilgan tadbirlar**

Modern education and development

T/r	Tadbirlar nomi	Moliyalashtirilgan takliflar			Sarflangan mablag'		
		soni			(ming so'mda)		
		2021-yil	2022-yil	2023-yil	2021-yil	2022-yil	2023-yil
Jami		7	23	34	925915.8	22149729	41390000
1.	Hududiy ichki yo'llar	2	14	21	113070	13990000	25790000
2.	Umumta'lim maktablarini ta'mirlash va jihozlash		2	5		1680000	6000000
3.	Maktabgacha ta'lim muassasalarini ta'mirlash va jihozlash						
4.	Sog'liqni saqlash muassasalarini ta'mirlash va jihozlash	1	2	1		2129728.6	1200000
5.	Boshqa ijtimoiy soha muassasalarini ta'mirlash va jihozlash	1			212124.8		
6.	Ichimlik suvi ta'minotini yaxshilash		1	2		950000	2400000
7.	Ko'cha chiroqlarini o'rnatish tadbirlari		2	2		2300000	2400000
8.	Hududlarni tartibga keltirish (obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish)	2			379810		
9.	Boshqa tadbirlar	1	2	3	220911	1100000	3600000

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumanida hisobot davrlari mobaynida mablag'lar asosan ichki yo'llarni tamirlash uchun sarflangan yani 2021- yilda 2 dona yo'l ta'mirlangan bo'sa 2023 yilga kelib 21 ta uzunligi 125 km ga yaqin ichki yo'llar tamirlangan. Va bu ishlarga budjetdan 2021 yilda 113070 ming so'm ajratilgan bol'sa 2023 yilga kelib 25790000 ming so'm pul mablag'lari ajratilgan. Shuningdek loyihalar ijrosi doirasida 2021- yilda sog'liqni saqlash muassalarini tamirlash uchun 1 loyiha 2022-yilga kelib 2 ta loyiha 2023- yilga kelib 1 ta loyiha

va ichki suvni ta'minoti 2023-yil 2ta loyiha miqyosida bajarilgan. Shuningdek boshqa ijtimoiy soha muassasalari tamirlangan.

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumanida Fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'larining shakllanish manbalarining 2021-2023-yil to'rtta chorak kesimida mablag'larning shakllanishi.

3-jadval

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumanida Fuqarolar tashabbusli jamg'armasi mablag'larining shakllanish manbalari

Fuqarolar tashabbusi jamg'armasi mablag'larini shakllantirish manbalari		2021-yil	2022-yil	2023-yil
Tuman mahalliy budjeti tasdiqlangan umumiy xarajatlarning 5 foiz qismi miqdorida ajratilgan mabag'lar			11 678 192	14 437 000
Tuman mahalliy budjeti qo'shimcha manbalarining 30 fozi miqdorida ajratiladigan mablag'lar		2 263 000	2 441 000	4 120 000
Shu jumladan	Erkin qoldiq mablag'lari	87 600	385 000	1 582 000
	Daromadlarning hisobot choraklari yakunlari bo'yicha aniqlanadigan prognozdan oshirib bajarilgan qismi	2 175 400	2 056 000	2 538 000
	Iqtisod qilingan mablag'lar			
Qo'shimcha ajratilgan	PQ-5250ga asosan			
	PQ-409ga asosan		7 100 000	
	PQ-117ga asosan			22 600 000
Jami ajratiladigan mablag'lar		4 526 000	23 627 883	45 277 000

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani mahalliy budjeti tasdiqlangan umumiy xarajatlarning 5 foiz qismi miqdorida ajratilgan mabag'lar 2023-yilga nisbatan 2022-yil 2 758 808 mln so'mga ko'paygan. Tuman mahalliy budjeti qo'shimcha manbalarining 30 fozi miqdorida ajratiladigan mablag'lar ham 2021-2023-yillar mobaynida oshib borgan. Erkin qoldiq mablag'lari 2021-yilda 87 600 ming so'm bo'lgan bo'lsa 2022-yilda 385 000 ming so'm bo'lgan 2023-yilga kelib esa 1 582 000 ming so'mga oshib kelgan. PQ-409ga asosan 2022-yilga 7 100 000

ming so'm ajratilgan, 2023-yilda esa PQ-117ga asosan 22 600 000 ming so'm ajratilgan.

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani tashabbusli byudjetlashtirish natijasida amalga oshirilgan loyihalarni, to'plangan ovozlar soni va moliyalashtirish uchun ajratilgan mablag'larni tahlilini ko'rib chiqamiz.

4-jadval

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani tashabbusli budjetlashtirish natijasida amalga oshirilgan loyihalar tarkibi

T/r	Tadbirning qisqacha mazmuni (sohasi)	Jami to'plangan ovozlar soni	Moliyalashtirish uchun ajratilgan mablag' miqdori (mln so'mda)
2021-yilda			
1.	Farovonlik MFY binosini qurish	1346	300 000,0
2.	Sovuqbuloq MFY Javog'i ko'chasini asfalt qilish	4243	200 000,0
3.	G'urjob va Tanipar qishloq ichki yo'llarini ta'mirlash	4021	180 000,0
4.	Qo'shchinor MFY Tanipar qishlog'ida qabriston barpo etish	1543	250 000,0
5.	Uyushmagan yoshlarni muntazam sport bilan shug'ullanishlari uchun shart-sharoit yaratish maqsadida tumandagi 2-sonli BO'SMda sun'iy qoplamali stadion va vorkout maydonchasi barpo etish	1793	400 000,0
6.	SHerozi qishlog'idagi qabristonda qo'shimcha bino barpo etish	1469	150 000,0
7.	Yakkabog' tumanidagi O'rta OSHPda qo'shimcha xona va joriy ta'mirlash	666	172 600,0
2022-yilda			
1.	Yakkabog' tumanining To'qboymahalla fuqarolar yig'iniga qarashli G'ishatepa qishlog'iga kirish va ichkiqismi yo'lini asfalt qilish.	6398	1 000 000,0

Modern education and development

2.	Uyg'ur MFY Ajrim qishlog'i aholi vamaktab o'quvchilari xavfsizligi uchun yo'lning 66 maktab tomonidan 3 km masofadagi piyodalar yo'lakchasi barpo etish	5448	540 000,0
3.	Besho'g'il MFY Besho'g'il qishlog'idagi Besho'g'il qabristoniga ma'muriy bino hamda atrofini o'rab qabriston hududidagi lalmi joyda joylashgan daraxtlarni sug'orishda hovuz qurib berish	5285	350 000,0
4.	Yangihayot MFY Navro'z qishlog'i ichki yo'llarini 1 km masofada asphalt qilish	4392	450 000,0
5.	Sovuqbuloq MFY Javog'i qishlog'i ko'chalarini ichimlik suvi bilan ta'minlash	4382	950 000,0
6.	Darxon MFY Dotqush qishlog'i ichki ko'chalarini 2 km qismini asphalt qilish	4306	950 000,0
7.	Yakkabog' tumani Mevazor MFY dabo'sh turgan yerga xalq talabiga ko'ra yangi qabriston barpo etish. Qabristonchegara qilinib o'rab chiqiladi, darvoza o'rnatiladi va tahoratxona quriladi.	4234	750 000,0
8.	Qayrag'och MFY Chubron qishlog'i 2km masofadagi 4H322 yo'lni asphalt qilish	4234	950 000,0
9.	Madaniyat MFYda qishloq vrachlik punkti qurish.	4088	929 728,6
10.	Yakkabog' tumani Qo'shchinor MFY G'urjob qishlog'ida joylashgan 37-sonli ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim maktabini joriy ta'mirlash	4067	480 000,0
2023-yilda			
1	Darxon MFY Bo'ston qishlog'i 2.5km yo'lni asphalt qilish.	25728	1 200 000
2	Yangiobod kishloging 3000m ichki yullariga asfaltkoplama yetkazish	24693	1 200 000
3.	Darxon MFY Darxon qishloqidagi ichki 3 km masofadagi yo'llarni asphalt qilish.	22809	1 200 000
4.	Darxon MFY Shov-2 kishlog'ida 3 km masofadagi yo'lni asphalt qilish.	21798	1 200 000
5.	Qoramurcha qishlog'ini 2500 metr ichki yo'llarini asphalt qilish	21396	1 200 000
6.	Дуюл кишлогининг 2 км ички йулини асфальтлаштириш	17562	1 150 000

7.	Darxon MFY balansida bulgan Darxon qishlog'ida joylashgan eski tamirtalab uyingoh (stadion)ni tamirlash.Yani suniyy qoplamali chim yotkizish, atrofida yugurish yo'lagi barpo etish, vorkout maydonchasi qurish.	16823	1 200 000
8.	Yangihayot MFY Navro'z qishlog'i 3 km yo'lni asfalt qilish.	16812	1 200 000
9.	Qayrag'och MFY Chubron qishlog'idagi mavjud 7 km yo'l chetiga piyodalar yulakchasini qurish.	13568	1 200 000
10.	Yakkabog' tumani qorasuv qishlog'i ichki yo'llarini 3km qismini asfaltlashtirish lozim	11073	1 200 000

Hisobot davri mobaynida Fuqarolarning talbalarini o'rganilganda asosan mablag'lar ichki yo'llarni ta'mirlash ekinlarni sug'orish uchun artezian qazish va maktablarning moddiy texnik bazasini yangilash shuningdek ularni ta'mirlash kabi loyihalar kelib tushganligi malum bo'ldi. Bundan ma'lum bo'ladik Tumanning ichki yo'aari ko'p yillardan buyon ta'mirga yoki yangidan qurishga mhtoj. Tashabbusli budjet loyihasi doirasida ushbu loyihalarni amalga oshirish uchun 2021- yilda jami 6667517.8 ming so'm mablag' ajratilgan bolsa 2023 yilda 10560000 so'm pul mablag'lari ajratilgan. Loyihalarning umumiy soni 45 ta bo'lib loyiha tarkibining deyarli 90.4% i Tumandagi ichki yo'larni qurish yoki tamirlashga qaratilgan. Shuningdek bu loyihalarni amalga oshirish uchun hisobot yili davomida qariyb 43417517.8 ming som pul mablag'lari ajratilgan. 2023-yilning 2- mavsumida g'olib bo'lgan loyihalar soni 8 tani tashkil etadi. Bundan eng ko'p ovoz yig'gan loyiha Nurliyo'l MFY bo'lib 21173 ovoz bilan birinchi o'rinni egallagan ajratilgan mablag' esa 1320000 so'mni tashkil etgan. Eng kam ovoz bilan Kattabog' MFY bo'lib 10302 ovoz bilan sakkizinchi o'rinni egallagan.

Xulosa qilib aytganda, Tashabbusli byudjetlashtirish fuqarolarning takliflarini hisobga olgan holda turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini hal qilish uchun mahalliy byudjet mablag'larining bir qismini taqsimlash va bu mablag'larni sarflash yo'nalishlarini aniqlash bo'yicha ularning bevosita ishtirokida qarorlarni qabul qilishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ваҳобов АВ, Маликов ТС. Молия. Дарслик/Тошкент Молия институти. Тошкент:“Шарқ. 2010;804.
2. Malikov, T., and Haydarov NH. Byudjet. "O‘quv qo ‘llanma." Toshkent:“Iqtisod-moliya 84 (2008).
3. TS Malikov, O Olimjonov. Moliya. - O 'quv qo 'llanma. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018
4. Malikov T, Haydarov N. Budjet daromadlari va xarajatlari. O‘quv qo ‘llanma, Toshkent:“IQTISOD-MOLIYA. 2007.
5. Маликов ТС. Ҳайдаров НҲ “Молия: умумдавлат молияси”. Ўқув қўлланма. 2009.
6. Malikov TS. Byudjet-soliq siyosati. T.:“Iqtisod-moliya. 2019.
7. Malikov, T. S., & Olimjonov, O. O. (2019). Moliya: Darslik.
8. Malikov T, Haydarov N. Budjet: tizimi, tuzilmasi, jarayoni. O‘quv qo‘llanma, Toshkent “IQTISOD-MOLIYA. 2008.
9. Ўроқов У. Бюджет маблағларидан самарали фойдаланишни таъминлаш йўллари. Т. 2017
10. У Ўроқов. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини оширишнинг устувор йўналишлари- Science and Education, 2022
11. У Ўроқов, Д Ускенбаева. Ўзбекистонда ташаббусли бюджетни жорий этишнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари - Science and Education, 2022
12. Ўроқов У, Иргашев И, Ғайбуллаев О. Фуқаролар иштирокидаги маҳаллий бюджет. 2022
13. UY O'roqov, JA Yomg'Irov. Mahalliy byudjetlar barqarorligini ta'minlash masalalari - Central Asian Research Journal for Interdisciplinary ..., 2022
14. Ўроқов УЮ. Маҳаллий бюджетлар шаффофлиги ва очиқлигини таъминлашнинг устувор йўналишлари. Бизнес-Эксперт журнали. 2020;4.
15. Ўроқов У. Ғайбуллаев О. Ўзбекистон Республикасида бюджет тизими ва жараёни: ўқув қўлланма. Тошкент: Vaktria press. 2016.

16. Уроков У. Маҳаллий бюджетлар мустақиллигини оширишга оид назарий қарашлар. Республика илмий-амалий конференция. ТМИ 2020.
17. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар молиявий барқарорлигини белгиловчи кўрсаткичлар. 2020
18. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар даромадларини шакллантиришнинг самарали йўллари. 2017
19. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар даромад базасини кенгайтириш масалалари. Республика ўқув юртлараро конференция тўплами. ТМИ-2009 йил (Vol. 18).
20. Ўроқов У. Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини оширишнинг замонавий муаммолари. Халқаро илмий-амалий анжуман материаллари тўплами. ТМИ 2022 йил.
21. У Ўроқов.Маҳаллий бюджетлар молиявий мустақиллигини оширишнинг ҳуқуқий асослари.- Science and Education, 2023
22. G'aybullayev O, O'roqov U. O'zbekiston Respublikasida budjet tizimi va jarayoni. O'quv qo'llanma. T.: Baktriapress. 2016;168.
23. Хайдаров Н. Soliqlar va soliqqa tortish masalalari. O'quv qo'llanma. Toshkent: Akademiya. 2007.
24. Хайдаров НХ. Маҳаллий бюджетлар: муаммо ва инновацион ечимлар. Ўзбекистон статистика ахборотномаси” илмий электрон журнали. 2020.
25. Хайдаров Н. Доходы местных бюджетов и пути их укрепления.“Молия” илмий журнали. 2022.
26. Хайдаров Н. Маҳаллий бюджетларнинг даромад манбалари. халқаро илмий-амалий конференция 2022.
27. Хайдаров Н. Маҳаллий бюджетлар даромадини барқарорлаштириш йўллари. халқаро илмий-амалий конференция мақолалар тўплами (Vol. 2022).
28. Ikramjon Masharipov. Yangi O'zbekistonda zamonaviy fuqarolik jamiyati institutlarining rivojlanish jarayonlari. Общество и инновации.2024